

Monimuotoiset perheet -verkosto

Lausunto isyyslainsäädännön uudistamista koskevasta työryhmämietinnöstä

Oikeusministeriö: Mietintöjä ja lausuntoja 56/2013

Lausunto

Monimuotoiset perheet -verkosto on kymmenen suomalaisen monimuotoisia perheitä edustavan järjestön yhteistyöverkosto. Verkosto lausuu oikeusministeriön työryhmämietinnöstä isyyslainsäädännön uudistamiseksi seuraavaa:

Verkosto kiittää oikeusministeriön työryhmää siitä, että se on tarttunut moniin isyyslainsäädännön epäkohtiin. Tärkeitä ja hyviä uudistuksia ovat etenkin seuraavat:

- 1) Mahdollisuus selvittää isyys avoparien riidattomissa tilanteissa jo ennen lapsen syntymää, neuvolakäyntien yhteydessä.
- 2) Mahdollisuus vahvistaa lapsen isyys rajatuissa tapauksissa myös lapsen kuoleman jälkeen, ja tähän liittyen mahdollisuus vahvistaa kuolleelle lapselle isän sukunimi, jos perhe niin toivoo.
- 3) Mietintöön sisältyvä äitiyden määrittymistä koskeva luku sekä vanhemman sukupuolen muuttamista ennen lapsen syntymää koskeva luku ovat kokonaisuudessaan tärkeitä avauksia alueille, jotka kaipaivat pikaista sääntelyä myös Suomessa.

Monimuotoiset perheet -verkoston järjestöjen ja niiden edustamien perheiden näkökulmasta muistion keskeisin puute on se, että se **edelleen rajaa juridisen vanhemmuuden vain kahdelle vanhemmalle kerrallaan**. Sekä sateenkaariperheiden, uusperheiden että sijaisperheiden keskuudesta löytyy tilanteita, joissa olisi lapsen edun mukaista, ettei juridisten vanhempien määrää olisi laissa rajoitettu kahteen. Tällainen rajausta ei ole perusteltu tilanteessa, jossa lapsen arkeen osallistuu enemmän kuin kaksi ihmistä, ja näiden osapuolten yhteinen tahto on vahvistaa useampi kuin kaksi ihmistä lapsen juridisiksi vanhemmiksi. Lapsi voisi myös näissä tilanteissa tavata, saada elatusta ja peräi kaikki tosiasialliset vanhempansa.

Monimuotoiset perheet -verkosto toteaa, että työryhmän ehdotus poistaa kokonaan äidin oikeus vastustaa isyyden selvittämistä on liian jyrkkä ratkaisu. Tämä saattaa poikkeustilanteissa vaarantaa äidin ja lapsen turvallisuuden ja edun toteutumisen. Tähän olisi löydettävä ratkaisu, joka huomioi myös äidin edun.

Lapsen perintöoikeuden rajaaminen ei toteuta yhdenvertaisen kohtelun vaatimusta ja lasten keskinäistä yhdenvertaisuutta ja korostaa näin

yhteiskunnan asenteellista suhtautumista avioliiton ulkopuolella syntyneitä lapsia kohtaan.

Monimuotoiset perheet -verkosto katsoo, että lapsen kuolemaan liittyvät lakimuutokset ovat tarpeellisia, mutta niitä on laajennettava. Lakimuutoksen tulee koskea myös niitä tilanteita, joissa lapsi on kuollut kohtuun ja isyyttä ei jostain syystä ole raskauden aikana vielä tunnustettu tai vahvistettu. Isyyslakiin ehdotetut muutokset isyyden tunnustamisen mahdollisuudesta jo raskausaikana neuvolassa mahdollistaa osittain kohtukuoleman kokeneiden isien isyyden tunnustamisen, mikäli se tehdään raskauden alkuvaiheessa tai ennen mahdollista lapsen kohtukuolemaa. Lakiin tarvitaan kuitenkin erillinen maininta isyyden tunnustamisen mahdollisuudesta myös kohtukuolemien osalta. Perustelut kohtukuolemaan liittyvän lauselman lisäämiseksi ovat samat kuin pian syntymän jälkeen kuolleen lapsen osalta on jo lakiehdotuksessa mainittu. Isyyden tunnustaminen on inhimillisesti tärkeää myös kohtukuoleman tapahduttua.

Lisäksi verkosto vaatii muutosta lakiin isyysvapaasta ja erityisvanhempainrahasta (myös äitien osalta) lapsen kuoleman jälkeisessä tilanteessa:

Isyysvapaan edellytyksenä on tällä hetkellä se, että isä hoitaa lastaan, mutta kohtuun kuollutta lasta ei voi hoitaa. Isyysvapaa lapsen kuoleman jälkeen on isille yhtä tarpeellinen kuin äideille äitiysvapaa lapsen kuoleman jälkeisessä tilanteessa. Tällä hetkellä isillä on mahdollisuus jäädä lapsen kuoleman jälkeen kotiin sairausloman turvin. Surulle ei ole omaa diagnoosia lääketieteellisessä tautiluokituksessa minkä johdosta sairausloman perusteeksi kirjoitetaan usein masennusdiagnoosi, jota suru ei kuitenkaan ole. Masennusdiagnoosi ja muut epämääräiset diagnoosit surusta vaikeuttavat vanhempien elämää, mm. henkivakuutusten ottamisen osalta.

Toisaalta sairausloman hakeminen, jota saa maksimissaan kahdeksi viikoksi kerrallaan, on isille ja vanhemmille vaikeaa ja haastavaa surun keskellä. Tutkimustulokset vahvistavat, että erityisesti isät eivät hae sairauslomalle jatkoa, vaikka tarve siihen on suuri ja kyky palata töihin normaaliin suruun liittyvien reaktioiden ja tuntemuksien (mm. keskittymiskyvyttömyys, muistihäiriöt, univaikeudet) vuoksi on vaikeaa. Isyyden tunnustaminen ja tunnustaminen lapsen kohtukuoleman jälkeen on tärkeää isän identiteetille ja hänen suruprosessilleen. Lakimuutos mahdollistaisi isyyden arvostamisen ja tunnustamisen huolimatta siitä, että lapsi on kuollut kohtuun tai pian syntymänsä jälkeen.

Myös muiden kuolinsyiden kuin kohtukuoleman kohdalla molemmat vanhemmat joutuvat hakemaan sairauslomaa voidakseen toipua tapahtuneesta, ja sairausloman diagnoosiksi kirjoitetaan usein masennus. Kolmen kuukauden ajan lapsen kuoleman jälkeen maksettava erityispäiväraha mahdollistaisi molemmille vanhemmille mahdollisuuden surra lastaan huolimatta lapsen kuoliniästä tai kuolinsyystä. Tarkemmat perustelut

erityisvanhempainrahan tärkeydelle ovat samat kuin isyysvapaan muutoksen yhteydessä on kuvattu.

Monimuotoiset perheet -verkosto kiirehtii äitiyden määrittämisen sääntelyä Suomessa. **Verkosto vaatii, että myös äitiyden sääntelyn osalta ryhdyttäisiin toimeen jo tällä hallituskaudella**, sillä tällä hetkellä esimerkiksi sateenkaariperheisiin syntyvien lasten tilanne on epätasa-arvoinen muihin lapsiin verrattuna.

Tähän liittyen muistioon sisältyvistä ehdotuksista sellaisenaan toteuttamiskelpoinen on esitys siitä, että sekä rekisteröityjen naisparien että avoliitossa elävien naisparien toisen osapuolen vanhemmuus voitaisiin vahvistaa hedelmöityshoitoihin annetun suostumuksen perusteella silloin, kun lapsi on saanut alkunsa hedelmöityshoitoklinikalla.

Samaa sukupuolta olevien avoparien osalta tällaisen lain säätämistä kiirehtii myös Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen tuore päätös *X & Others vs. Austria* (hakemusnumero 19010/07, 19.2.2013). Tämän päätöksen mukaan samaa ja eri sukupuolta olevia avopareja ei voida kohdella eri tavoin perheoikeuksiin liittyvissä kysymyksissä. Hedelmöityshoidoilla alkunsa saaneiden lasten osalta synnyttävän äidin eri sukupuolta olevan ja samaa sukupuolta olevan avopuolison tilanne on geneettistä polveutumista myöden identtinen, eikä perusteita samaa sukupuolta olevien avoparien erilaiselle kohtelulle tässä tilanteessa ole.

Monimuotoiset perheet -verkoston näkemys on kuitenkin se, ettei tätä suostumuksen perusteella vanhemmaksi vahvistamisen menettelyä pitäisi rajata pelkästään hedelmöityshoidoilla alkunsa saaneisiin lapsiin vaan menettely tulisi ulottaa myös koti-inseminaatiolla alkunsa saaneiden naisparin avoliittoon tai rekisteröityyn parisuhteeseen syntyvien lasten kohdalla.

Rekisteröityjen parien osalta tämä onnistuisi parhaiten siten, että avioliiton vanhemmuusolettama ulotettaisiin myös rekisteröityihin parisuhteisiin. Kuten muistiossa huomautetaan, tähän sisältyy huoli ei-synnyttävän äidin oikeusturvasta tilanteessa, jossa ei ole tietoa siitä, onko hän ollut suostuvainen lapsen alkuun saattamiseen. Tämä ongelma voidaan kuitenkin ratkaista yksinkertaisella suostumuslomakkeella tai vapaamuotoisella aiesopimuksella, joka voitaisiin rekisteröidä raskauden alkuun saattamisen vaiheessa esimerkiksi maistraattiin, kuten testamentit voidaan, tai neuvolakäynnin yhteydessä. Synnyttävän äidin puolison vanhemmuus voitaisiin tällöin kiistatilanteissa vahvistaa tämän suostumuksen perusteella. Avoparien osalta vanhemmuus voitaisiin selvittää kiistattomissa koti-inseminaatiotapauksissakin neuvolassa.

Biologisen isän oikeusturvaan liittyvät kysymykset voidaan näissä tilanteissa ratkaista kuten kaikkien muidenkin avio- tai avoparien kohdalla: jos biologisella isällä ei ole vaatimuksia asiassa, sosiaalisen äidin vanhemmuus

voidaan vahvistaa kuten yllä esitetty, mutta jos vaatimuksia ilmenee, asia ratkaistaan voimassa olevan lainsäädännön perusteella lastenvalvojalla tai viime kädessä käräjäoikeudessa. Käytännössä tämä tarkoittaisi sitä, että koti-inseminaatiotapauksissa, joissa biologinen isä vaatisi isyytensä vahvistamista, hänet hedelmöityshoitolaian ja isyyslain 3§:n nojalla vahvistettaisiin lapsen isäksi ohi synnyttäneen äidin puolison.

Monimuotoiset perheet -verkoston näkemys on, että kaikilla Suomessa syntyvillä lapsilla tulisi olla lähtökohtaisesti tilanne, jossa **lapsen juridiset perhesuhteet olisi mahdollisimman varhaisessa vaiheessa turvattu ja selvitetty**. Tämä on kiistatta lapsen edun mukaista etenkin tilanteissa, joissa juridisista suhteista ei ole kiistaa vaan kaikki osapuolet ovat asiassa samanmielisiä. Juridisen vanhemmuuden vahvistamisen tielle ei tule tuoda ylimääräisiä esteitä, kuten sateenkaariperheiden kohdalla sisäisen adoption prosessi nyt on. Tällaiset prosessit kuluttavat turhaan sekä viranomaisten että vanhempien resursseja ja tekevät lapsen ensimmäisistä elinkuukausista juridisesti turvattomia.

Lisätietoja:

Anna Moring
Projektipäällikkö
Monimuotoiset perheet -verkosto
Kaikkien perheiden Suomi -hanke
anna.moring@monimuotoisetperheet.fi
050 375 0832

Monimuotoiset perheet -verkosto on kymmenen suomalaisen perhejärjestön yhteistyöverkosto, johon kuuluvat Adoptioperheet ry, Käpy – Lapsikuolemaperheet ry, Lapsettomien yhdistys Simpukka ry, Monikulttuuriyhdistys Familia Club ry, Perhehoitoliitto ry, Sateenkaariperheet ry, Suomen Monikkoperheet ry, Suomen Nuoret Lesket ry, Suomen Uusperheiden Liitto ry ja Yhden Vanhemman Perheiden Liitto ry.

Verkosto koordinoi Kaikkien perheiden Suomi -hanketta, jonka tehtävänä on kerätä ja levittää tietoa monimuotoisten perheiden erityistilanteista.